

SHAXSIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

*Osiyo xalqaro universiteti magistranti
Madaliyeva Shaxloxon Nosirovna*

Annotatsiya. Ushbu maqolada kompetentlik, uning turlari haqida, xususan shaxsiy kompetentlik haqida soʻz boradi.

Kalit soʻzlar. Kompetensiya, talaba, uzluksiz taʼlim, mutaxassis, kasbiy, inosn, malaka, xarakter, barkamollik, shaxs.

Jahon miqyosida ijtimoiy integratsiya, globallashtirish va axborotlashtirish tendentsiyalarining kuchayib borishi barcha turdagi taʼlim muassasalari tarbiyachilarida ijtimoiy-psixologik kompetentlik masalalariga bugungi zamonaviy talablar asosida yanada jiddiyroq eʼtibor qaratishni taqozo etmoqda. Bolonnya Deklaratsiyasi, «Evropa Kengashi mamlakatlarining 2020 yilga qadar taʼlim va kadrlarni kasbiy tayyorlash sohasidagi Hamkorlik strategiyasi», Oliy kasbiy taʼlim muassasalari Yevropa assotsiatsiyasi EURASHE, ENIC-NARIC axborot-tizim markazi, Taʼlim sohasidagi xalqaro tashkilot Education International hujjatlarida pedagog kadrlarga alohida talablar qoʻyiladi va ularning professional kompetentligi masalasi muhim ahamiyat kasb etadi. Dunyoda globallashtirish jarayonining kechishi, oʻziga xos ijtimoiy taraqqiyot tamoyillariga mos shaxsni tarbiyalash va unga ijtimoiy-psixologik taʼsir etishni taʼminlovchi tarbiyachilarga boʻlgan ehtiyojning yanada ortib borayotganligini koʻrsatmoqda. Binobarin, maktabgacha taʼlim tashkiloti tarbiyachilarida ijtimoiy-psixologik kompetentlik omillarini oʻrganish, ularning kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish kabi ustuvor masalalar boʻyicha muhim tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Shuningdek, amalga oshirilayotgan keng koʻlamli islohotlar talabiga toʻla javob beruvchi, intellektual salohiyati yuqori, keskin oʻzgarishlarga tez moslasha oladigan, raqobat bardosh, mehnat bozorida mutaxassislar malakasiga qoʻyilayotgan talablar darajasida samarali faoliyat yurituvchi shaxsni shakllantirishga alohida eʼtibor qaratilmoqda. Bugungi kunda zamon juda tez surʼatlarda rivojlanib bormoqda. Shuning barobarida ilm-fan ham, taʼlim – tarbiya ham yuksalmoqda. Taʼlim jarayonida yangilik sifatida kirib kelgan kompetensiya tushunchasi va ularni pedagogik jarayonda tutgan oʻrni haqida qancha taʼkidlansa shuncha oz. Kompetensiya (lot. competo — erishyapman, munosibman, loyiqman) muayyan davlat organi (mahalliy oʻzini oʻzi boshqarish organi) yoki mansabdor shaxsning krnun, ustav yoki boshqa hujjat bilan belgilangan vakolatlari, huquq va burchlari doirasi; Kompetensiya - bu muayyan sohada bilim, koʻnikma va malakalarga ega boʻlish holati. Bu sohada muvaffaqiyat

qozonish va o'z majburiyatlarini bajarish qobiliyatini anglatadi. Kompetensiya ko'pincha biznes yoki professional sohalarda qo'llaniladigan atamadir.

Barkamollik - bu shaxsning muayyan vazifa yoki ishni bajarish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarga ega ekanligini anglatadi. Inson qobiliyatli bo'lsa, u o'sha sohadagi talablarga javob berishi, muammolarni hal qilishi va muvaffaqiyatli xulosa qilishi mumkin. Kompetensiyaga uzluksiz ta'lim ham kiradi. Inson doimo o'zini takomillashtirib borishi, yangi bilimlarga ega bo'lishi va malakasini yangilab turishi kerak. Shunday qilib, u o'z malaka darajasini yuqori darajada ushlab turishi va o'zgaruvchan ehtiyojlarga mos kelishi mumkin. Ishlash ko'rsatkichlari ko'pincha shaxsning malakasini baholash uchun ishlatiladi. Masalan, xodimning ish joyidagi faoliyati uning belgilangan maqsadlarga qanchalik erishganiga qarab baholanishi mumkin. Sertifikatlar yoki diplomlar malakani namoyish qilish uchun ham ishlatilishi mumkin. Natijada, kompetensiya muayyan soha bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lish holatidir. Muvaffaqiyatli bo'lish - bu o'z vazifalarini bajarish qobiliyatini anglatadi. Bu uzluksiz o'rganishni o'z ichiga oladi va ishlash ko'rsatkichlari bilan baholanishi mumkin.

“Kompetentlik” tushunchasi ta'lim sohasiga psixologik izlanishlar natijasida kirib kelgan. Shu sababli kompetentlik “noan'anaviy vaziyatlar, kutilmagan hollarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalik”ni anglatadi. Kasbiy kompetentlik mutaxassis tomonidan alohida bilim, malakalarning egallanishini emas, balki har bir mustaqil yo'nalish bo'yicha integrativ bilimlar va harakatlarning o'zlashtirilishini nazarda tutadi. Shuningdek, kompetensiya mutaxassislik bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o'rganishni, muhim ijtimoiy talablarni anglay olishni, yangi ma'lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o'z faoliyatida qo'llay bilishni taqozo etadi.

Shaxsiy kompetentlik – izchil ravishda kasbiy o'sishga erishish, malaka darajasini oshirib borish, kasbiy faoliyatda o'z ichki imkoniyatlarini namoyon qilish. Shaxsiy kompetensiya - bu shaxsning o'zini takomillashtirish, bilim va ko'nikmalaridan foydalanish, boshqalar bilan samarali muloqot qilish uchun zarur bo'lgan qobiliyat va xususiyatlar yig'indisidir. Shaxsiy kompetentsiya o'z hissiy intellektini boshqarish, muammolarni hal qilish qobiliyati, empatiya, samarali muloqot va hamkorlik kabi qobiliyatlarni o'z ichiga oladi. Shaxsiy kompetentsiya shuningdek, shaxsning o'ziga ishonch, maqsadlar qo'yish va ushbu maqsadlarga erishish uchun motivatsiyani o'z ichiga oladi. Shuningdek, u vaqtni boshqarish, stressni boshqarish va o'zgarishlarga moslashish kabi amaliy ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Shaxsiy kompetentlik, bir kishining o'zini o'zaro munosabatlarda va ish faoliyatida muvaffaqiyatli bo'lish uchun

kerak bo'lgan bilimlar, malakalar va xarakteristikalar to'plami hisoblanadi. Bu, insonning o'zini tanish va boshqalarni tushunish, o'z fikrlarini ifoda qilish, maslahat berish va qabul qilish, muammolarni yechish, maqsadga erishish va o'z bilim va malakalarini amalga oshirib kelishga erishganligini anglatadi. Shaxsiy kompetentlik turli yo'nalmlarda taqsimlanishi mumkin. Masalan:

1. Kommunikatsiya kompetentligi: Bir kishi o'zining xavfsizlik bilan fikr bildirishi, samarali tartibga solishi va boshqalarga etkili tarzda habar berishi kerak.

2. Ish faoliyatida kompetentlik: Bir kishi ish faoliyati uchun zarur bo'lgan bilimlar va malakalarga ega bo'lishi kerak. Bu shu jumladan loyihalarni rejalashtirish, samarali jamoatchilikda ishlash va muammolarni hal qilishni o'rganib chiqishni o'z ichiga oladi.

3. O'zbek tilida kompetentlik: Bir kishi o'zbek tilida ma'nosi to'g'ri, sharqiy yozuvga muvofiq, nutqida va yozuvda xatolik qilmadan fikr bildirishi kerak.

4. Samarali o'zgina hayot kompetentligi: Bir kishi o'z hayotini boshqalarni qo'llab-quvvatlash va unga ta'sir qilmaslik asosida tuzishni bilishi kerak. Bu shu jumladan o'z va tinchlikni muhafaza qilish, stress bilan boshqarish va o'z maqsadlari uchun motivatsiyani saqlashni o'rgatadi.

Shaxsiy kompetensiya ichiga ;

- Muloqatchanlik;
- Bag'rikenglik;
- Etakchilik;
- Faol, tashabbuskor;
- Moslashuvchan;
- Sog'lom turmush tarzi;
- Mas'uliyat;
- Ishchanlik;
- Insonparvarlik.

Shaxsiy kompetentlikning amalga oshirilishi kichkina harakatlardan iborat bo'lishi mumkin, masalan, yangi narsalar o'rganish, umumiy bilim va malakalarini rivojlantirish orqali. Shaxsiy kompetentlikning rivojlanishi esa bir insonning hayotida doimiy jarayon hisoblanadi. Shaxsiy kompetensiya - bu shaxs hayotining turli sohalarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan asosiy qobiliyatlarni anglatadi. Yaxshi ish ko'rsatkichlarini ko'rsatishdan shaxsiy munosabatlarda muvaffaqiyatli bo'lishgacha, shaxsiy kompetensiya har bir sohada muhimdir. shaxsiy kompetensiya - bu shaxsning o'zini rivojlantirish, bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish, boshqalar bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini o'z ichiga olgan tushuncha. Bu qobiliyatlar shaxsning biznes va shaxsiy hayotda muvaffaqiyatga erishishi uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Alimov R.X, Yulchiyeva G.T., Alishov Sh.A. "Axborot texnologiyasi va tizimlari". Ma'ruza matnlari. T: - TDIU, 2005 y.
2. Qarshiyev A.A. Informatika darslarida loyiha usuli asosida o'quvchilarda axborot kompetentlikni shakllantirish / O'zbekiston olimlari va yoshlarning innovatsion ilmiy-amaliy tadqiqotlari mavzusidagi 10-konferensiya materiallari. Toshkent 2021
3. Rasulova Z.D. (2020). Pedagogical peculiarities of developing socio-perceptive competence in learners. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. 8:1, pp. 30-34.
4. Расулова З.Д. (2020). Дидактические основы развития у будущих учителей креативного мышления. European science, vol. 51, no. 2-2, pp. 65-68.
5. Расулова З.Д. (2018). Значения обучающих технологий направленной личности на уроках трудового обучения. Ученые XXI века, Т. 47, № 12, С. 3
6. Qahhorova, G., & Ramazonov, J. (2023). AXBOROTLARNING TALABA YOSHLAR RUHIYATGA SALBIY TA'SIRINING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Бюллетень педагогов нового Узбекистана, 1(4 Part 2), 23-
7. Djalolovich, R. J. (2023). NIKOH-OILA MUNOSABATLARI SHAKLLANISHINING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(3), 473-477.